Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

2.5.2025

Rajavartio-osasto
Lainsäädäntöneuvos Jaana Heikkinen
Apulaisosastopäällikkö, kommodori Tomi Kivenjuuri

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 15/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia, pakkokeinolakia, poliisilakia, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia ja tuloverolakia.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste on ihmisten rajanylittämiseen liittyvän rikollisuuden torjunnassa, esimerkkinä laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvät ihmiskaupparikokset, matkustusasiakirjoihin liittyvät väärennysrikokset sekä valtionrajarikokset. Lisäksi Rajavartiolaitos estää ja selvittää muun muassa luonnonvararikoksia ja merellisiä ympäristörikoksia.

Rikostorjunnan toimintaympäristö ja vaatimukset ovat muuttuneet viime vuosien aikana. Erityisesti tietoverkkojen rikollisessa hyödyntämisessä on tapahtunut suuri muutos. Esityksessä ehdotetaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivaltuuksien rajoitettua laajentamista vastaamaan tätä rikollisuudessa tapahtunutta muutosta, jotta rikostorjunnan keinoin kyetään jatkossakin ylläpitämään rikoksia ennalta estävää vaikutusta ja saavuttamaan riittävä rikosvastuun toteutuminen.

1) Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset

Ihmiskauppa

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin lisättäisiin rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä **ihmiskaupparikokset** ilman liityntää laittoman maahantulon järjestämiseen (1. lakiehdotuksen 4 §:n 4 kohta).

Ihmiskaupparikokset ovat vakavia rikoksia, jotka vaarantavat ja loukkaavat uhrin perus- ja ihmisoikeuksia, erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ihmiskauppa myös heikentää rehellisten ja lainkuuliaisten yritysten kilpailumahdollisuuksia ja kaventaa verotuloja. Keskeinen havainto ihmiskaupan vastaisessa työssä on, että rikosvastuun toteutumisessa on merkittäviä haasteita.

Rajavartiolaitos voi nykyään estää ja selvittää vain sellaisia ihmiskaupparikoksia, jotka liittyvät laittoman maahantulon järjestämiseen. Yhä suurempi osa ihmiskaupan uhreista saapuu Suomeen ja oleskelee Suomessa laillisesti esimerkiksi oleskeluluvan turvin, minkä vuoksi Rajavartiolaitoksella ei ole ollut riittäviä edellytyksiä puuttua toimintaan Suomeen saavuttaessa. Esityksessä esitetään, että Rajavartiolaitos voisi puuttua ihmiskauppaan myös rajavalvonnassa, rikostorjunnassa ja muun valvontatoimintansa, kuten esimerkiksi ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä.

Viranomaisyhteistyö on erityisen keskeistä ihmiskaupparikollisuuden torjunnassa. Rajavartiolaitos tekee yhteistyötä muun muassa poliisin valtakunnallisen ihmiskaupparikosten tutkintaryhmän kanssa jo nykyisin. Rajavartiolaitoksen painopisteenä ihmiskaupparikoksissa olisivat edelleen sellaiset epäillyt ihmiskaupparikokset, jotka tulevat esiin rajat ylittävässä liikenteessä ja vaativat kansainvälistä viranomaisyhteistyötä.

Rahanpesu

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin lisättäisiin rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä **rahanpesurikokset** silloin, kun epäillyn rikoksen esirikos on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos tai kätkemisrikoksen esirikos (1. lakiehdotuksen 4 §:n 13 kohta).

Ensiksikin, Rajavartiolaitos voi nykyään estää ja selvittää kätkemisrikoksia rajatarkastuksen yhteydessä. Kätkemisrikoksen tunnusmerkistö on lähes aina päällekkäinen rahanpesurikoksen tunnusmerkistön kanssa. Rahanpesu on ensisijainen rikosnimike kätkemisrikokseen verrattuna. Teko, joka täyttää molemmat tunnusmerkistöt, tuomitaan rahanpesuna. Tämä on johtanut Rajavartiolaitoksen esitutkintojen siirtämiseen poliisille jopa syyteharkintavaiheessa, mikä ei ole järkevää viranomaisresurssien käyttöä.

Toiseksi, erityisesti laittoman maahantulon järjestämiseen ja ihmiskauppaan liittyy rikollisen rahan liikkeitä maiden rajojen yli ja rahan laittoman alkuperän häivyttämistä (ns. hawala-toiminta). Rajavartiolaitoksella ei ole toimivaltuutta selvittää tällaisia rahansiirtoja, sillä kyseessä on käytännössä rahanpesu.

Esityksessä ehdotetaan, että Rajavartiolaitos voisi tutkia sellaisia rahanpesurikoksia, jonka esirikos on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos tai kätkemisrikoksen esirikos. Tämä rajaus kattaisi tilanteet, jossa on kysymys rahanpesusta eikä kätkemisrikoksesta ja jossa rahanpesun esirikos on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos, ja tilanteet, joissa teko täyttää sekä kätkemisrikoksen että rahanpesun tunnusmerkistön ja on tämän vuoksi tutkittavana rahanpesuna. Rajavartiolaitoksella ei olisi jatkossakaan toimivaltaa tutkia kätkemisrikoksen esirikoksia.

Rahanpesurikosten tutkimistoimivalta rajoitettaisiin Rajavartiolaitoksen ydintoimintojen yhteyteen eli rajavalvontaan, rikostorjuntaan ja Rajavartiolaitoksen muuhun valvontatoiminnan, kuten ulkomaalais- tai vesiliikenteen valvontaan.

Yksittäisessä rikoskokonaisuudessa voi olla useaan eri esirikokseen liittyvää rahanpesua, josta osa ei olisi jatkossakaan Rajavartiolaitoksen vaan poliisin tai Tullin toimivallassa, joille rikoskokonaisuus voidaan tarvittaessa siirtää. Rajatarkastuksen yhteydessä tavatun käteisen kuljettamiseen liittyvän rahanpesuepäilyn tutkisi jatkossakin Tulli, jollei ole selvää, että asia kuuluu Rajavartiolaitoksen toimivaltaan.

2) Nykyisten salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuuksien laajentaminen

Televalvonta, peitelty tiedonhankinta ja henkilön tekninen seuranta rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi laajenisivat kaikkiin sellaisiin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, eräin säädetyin poikkeuksin.

Tämä tarkoittaa käytännössä mainittujen toimivaltuuksien laajentumista mm. ihmiskaupparikoksiin ilman liityntää törkeän laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään rahanpesuun, törkeään ampuma-aserikokseen, törkeään ympäristörikokseen, törkeään luonnonsuojelurikokseen luonnonsuojelualueella ja Rajavartiolaitokseen tai sen ylläpidettäviin rajamerkkeihin ja rajalaitteisiin kohdistuviin törkeisiin vahingontekoihin ja törkeisiin varkauksiin.

Toimivaltuuksien laajennus ei kuitenkaan koskisi mm. virka- ja sotilasrikoksia, Rajavartiolaitokseen kohdistuvia yleisvaarallisia rikoksia, virkamiehen väkivaltaista vastustamista eikä törkeää lahjuksen antamista. Käytännössä Rajavartiolaitos siirtää tällaisten rikosten estämisen poliisille tutkinnan puolueettomuuteen tai rikoksen vakavuuteen liittyvistä syistä.

3) Uudet salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuudet

Yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto

Yhä suurempi osa Rajavartiolaitoksen tutkittavista rikoksista tapahtuu tietoverkkoja käyttäen, kuten esimerkiksi laittoman maahantulon järjestäminen. Tätä varten tarvitaan entistä tehokkaampia keinoja, jotka soveltuvat tietoverkossa tapahtuvaan toimintaan. Yksinomaan tietoverkossa tapahtuvat valeosto ja peitetoiminta toteutettaisiin niin, että keskusrikospoliisin päällikkö päättäisi näiden toimivaltuuksien käyttämisestä. Toimenpiteet toteuttaisi asiaan erityisesti koulutettu rajavartiomies. Järjestely vastaisi Tullin vastaavien toimivaltuuksien käyttämistä.

Ohjattu tietolähdetoiminta ja tietolähdetoiminta rajaturvallisuuden ylläpitämisessä

Rajavartiolaitoksen käytössä nykyään oleva perusmuotoinen tietolähdetoiminta mahdollistaa vain passiivisen tietojen vastaanottamisen tietolähteeltä. Ohjatun tietolähdetoiminnan kautta voitaisiin tehdä tarkennettuja tietopyyntöjä tietolähteille, jolloin tiedot mahdollistaisivat aikaisempaa tehokkaammin Rajavartiolaitoksen toimivallan mukaisten rikosten estämisen ja selvittämisen.

Lisäksi ehdotetaan, että tietolähdetoiminta laajenisi rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamiseen. Tarve tiedoille on ollut erityisen korostunut itärajan vakavan rajaturvallisuuden häiriötilanteen aikana ja tietotarpeen nähdään jatkuvan tulevaisuudessa.

Viranomaisyhteistyö ja koulutus

Rajavartiolaitoksella on ilmoitusvelvollisuus poliisille rikoksen estämiseen ja selvittämiseen liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien tässä laissa ja pakkokeinolaissa tarkoitettujen salaisten tiedonhankinta keinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämisestä (Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 7 §).

Rajavartiolaitos siirtää tullirikoksen estämisen ja selvittämisen Tullille ja muun rikoksen estämisen ja selvittämisen poliisille, jos asian tai sen edellyttämien toimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää taikka jos asianomainen viranomainen sitä vaatii (Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 8 §).

Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien laajeneminen edellyttää päällekkäisen viranomaistoiminnan välttämistä. Tämä varmistetaan Rajavartiolaitoksen rajatulla tutkintatoimivallalla ja säännöksien selkeydellä. Lainsäädännön lisäksi kehitetään ja päivitetään toimintamallit vastaamaan muiden esitutkintaviranomaisten vastaavia toimintamalleja. Muutokset tulevat näkymään entistä tiiviimpänä viranomaisyhteistyönä ja tarvittavana henkilöstön koulutuksena.

Poliisi vastaa valtakunnallisesti salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen koulutuksesta. Salaisiin tiedonhankintakeinoihin erityisesti koulutetut pidättämiseen oikeutetut virkamiehet (STEKPOV) koulutetaan poliisin järjestämillä kursseilla.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toimivaltuudet edellyttävät salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettujen rajavartiomiesten lisäkoulutusta tehtävään. Koulutuksen järjestäisi Rajavartiolaitos hyödyntäen poliisin ja Tullin vastaavasta koulutuksesta saatuja kokemuksia.

Voimaantulo

Lakimuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2025. Uudet salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot otetaan Rajavartiolaitoksessa käyttöön kuitenkin vasta, kun tarvittavat sisäiset määräykset ja koulutus virkamiehille on annettu.